

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

רחובות

ההגנה 56/5

טל' - 08-9744220

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 225 תמוז תשע"ז

העלון מוקדש לע"נ הרב יוסף חיים בן מרים זרזק ז"ל ע"י ר' אברהם זרזק הי"ד

פרשת מטות - מסעי

"אם לא גמרתם את הבנין, כבר לא תגמרו"

"ככל היוצא מפיו יעשה" (ל, ג)

כתב מרן החיד"א בחומת אנך "יש לרמוז שאם האדם ישמור לשונו מלדבר שום דיבור אסור ויהיה נשמר מדברים בטלים ויקדש פיו אז כל אשר יבקש מזה ישמע תפלתו. וזהו שנאמר לא יחל דברו, לא יעשה דברו חולין, שלא ידבר דברים בטלים, וכל שכן דברים האסורים, אזי ככל היוצא מפיו יעשה ה' וישמע תפלתו, ולא עוד אלא אפילו בלי תפילה כל אשר יאמר יתקיים!".

ולכן מצאנו שגם אנשים שלא היו גדולים בתורה היה כח בפייהם וכל אשר אמרו התקיים מחמת שקידשו את פיהם ולשונם. וסיפר מרן הגאון רבי חיים קניבסקי בשם אביו בעל הקהילות יעקב (דרך שיחה עמ' תנ"ד), שכאשר בנו את בנין ישיבת נובהרדוק בפניסק היו באים מדי שנה לסנדלר שם כדי לבקש תרומה, סנדלר זה היה אדם פשוט אך נודע בוהירותו הרבה בשמירת הלשון והפה מדברים אסורים ובטלים. ופעם אחת שכבאו אליו אמר להם "אם לא גמרתם את הבנין, לעולם כבר לא תגמרו", וכך היה שלפני שגמרו את הבנין פרצה מלחמת העולם והשוואה ולא סיימו את מלאכת הבניה.

ב. ועל אחת כמה וכמה כשמדובר בגדולי תורה, שלקדושת פיהם מצטרפת גדולתם בתורה, כך שכל דבר היוצא מפיהם אינו שב ריקם ומתקיים במלואו, אלא שזרכם לכסות ולהסתיר את כל המופתים שפעלו בכח פיהם.

ומעשה באשה עגונה שבעלה נעלם ולא ידעה האם הוא חי או שמא מת או השתמד ח"ו, ובאה אל הבית הלוי, ואמר לה מה רצונך ממני, וכי יש בכוחי לעזור לך? אמרה לו האשה, רבי רק תאמר לי אם הוא חי. ענה לה: הוא חי. שוב שאלה: רק תאמר לי אם הוא השתמד. ענה לה: לא. ושוב שאלה: רק תאמר לי האם יחזור. ענה לה: יחזור. לאחר זמן חזר הבעל חי בריא ושלם, וכל בני העיר התפעלו מהמופת הגדול של הבית הלוי. ואמר להם הרב: דעו לכם שאין זה מופת כלל, כי מה שאמרתי שהבעל חי הוא משום חזקת חיים, ומה שאמרתי שלא השתמד הוא משום חזקת כשרותו, ומה שאמרתי שישוב, כי אם הוא חי וכשר מדוע שלא יחזור...

ג. ומעשה בהגאון הרידב"ז רבי יעקב דוד בן זאב וילובסקי זצ"ל שנסע ברכבת ובא אליו יהודי והתחנן על אשתו שהיא עומדת ללדת וכבר התחילו צירים וכעת היא ברכבת באמצע הדרך, וביקש בכל מאודו שהרב יתפלל ויברך ויציל את רעייתו. אך הרידב"ז אמר לו, מה אני כבר יכול לעזור לך. המשקיף האיש להתחנן על נפשו ואז אמר לו הרידב"ז, תאמר שבע פעמים מזמור "ישוב בסתר" הפוך.

והנה מיד אחר כך בא היהודי והודה לרידב"ז שאכן פסקו הצירים. וכאשר נשאל הרידב"ז מנין לו סגולה זו, השיב שידוע שיש סגולה לאשה שמקשה לילד לומר שבע פעמים ישוב בסתר, וכיון שאצל המקשה לילד נפתח ויוצא הולד על ידי שאומרים "ישוב בסתר" ישר, ממילא על ידי שאומרים אותו הפוך נסגר הולדו... (דרך שיחה, שם).

כל האיברים תלויים בלב, ובמי תלוי הלב ?

בחשבון הבנק...

"ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו" (לב, טז)

פירש"י "חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן עשו, העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחילה

ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם". והנה בניו ובנותיו הם הדבר היקר והחשוב ביותר לאדם, ואף על פי כן גילתה לנו כאן התורה שאם האדם לא מרסן את עצמו יכול הוא להגיע למצב שהממון חשוב בעיניו יותר מבניו ובנותיו. וגם אם לא הגיע למצב כזה הרי שעל כל פנים משפיע הממון על מצב רוחו והליכותיו. ולא לחינם דרשו חז"ל (פסחים ק"ט, א) "ואת כל היקום אשר ברגליהם, זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו", כי הרגלים מסמלות עמידה ויציבות, וכשיש לאדם ממון הינו מרגיש בטוח ויציב, אך כשנחסר ממונו לבו בל עמו ודאגה אופפת אותו.

ויסוד זה הוא חוק בנפש האדם המשפיע אף על הגדולים ביותר, וכמסופר בירושלמי (תרומות פ"ח הל' ד') על רבי יוחנן שהיה הולך לבית המדרש ובאו שוודים ושרדו את ממונו. וכשנכנס לבית המדרש היה ריש לקיש שואל ממנו דבר הלכה ולא השיב לו, וחזר ושאלו ולא השיב. אמר לו ריש לקיש, מדוע שרוי אתה בצער כל כך. אמר לו ר' יוחנן, כל האיברים תלויים בלב והלב תלוי בכיסו! וסיפר לו שגזלו את ממונו ולכן דואג ומצטער ואין לבו עמו. ולבסוף הלך ריש לקיש ואיים על השוודים עד שהחזירו את כל הממון, ושב ר' יוחנן ופשט את כל ספיקותיו של ריש לקיש.

ולכאורה הרי ר' יוחנן בו כל חייו לכסף ולזהב, ומכר את כל שדותיו וקרמיו כדי שיוכל ללמוד תורה, עד שבפסיתרתו אמרו עליו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בזה יבחו לו" (ויק"ר ל, א). וביותר קשה, שכן ר' יוחנן היה ידוע באמונתו החזקה עד שהיה מנחם אבלים בעצם של בנו העשירי שמת (ברכות ה, ב), והיה כולו מלא שמחה והודיה להשי"ת. וכיצד אם כן נמנע ממונו חסרון ממונו את יישוב הדעת הנדרש ללימוד.

אלא, שזהו יסוד בנפש האדם, וכפי שגילה הכתוב את אונינו, שהממון מעמיד את האדם על הרגלים, וחסרונו עלול לגרום לבלבול ואי יציבות גם לאדם הגדול ביותר שכלב התגבר והוכיח שהוא מחוסן מפני הכל.

וכן לאידך גיסא מצינו שהממון מרחיב דעתו של אדם ואפילו הגדול ביותר, שכן כתב הכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף יו"ד סי' רמ"ו) בשם מהרי"ל "אמרו על רבינו תם, שכשהיה רוצה ללמוד תמצית ההלכה היה נותן לפניו תל של זהובים לשמוח בהן, ונתרחב לבו ולמד בכח". ולכאורה הרי מדובר כאן ברבינו תם שהיה גדול בעלי התוס' (נכדו ר' יעקב ריב"ש שו"ת סי' שצ"ד) והתשב"ץ (חיג סי' רמ"ו), ושכתב עליו הרשב"ל (שו"ת סי' ל"ב) שאם ח"ו הייתה תורה משתכח מ ישראל היה מורה בכלפולו, ואם כן לשם מה נוקק לאותם זהובים? אלא שמונה כאן היסוד הנ"ל שאדם הוא אדם וחוק הוא בנפשו מטבע בריאתו שהממון מרחיב דעתו, ורבינו תם שידע זאת השתמש בחוק הנפש הזה ככלי עזר להרחבת הדעת והשמחה. וכן מסופר על היעב"ץ ועל הישועות יעקב שבעת לימודם היו מחויקים בידיהם מטבעות זהב ומשתעשעים בהם].

ויש לציין שסגולת הזהב שבכוחה לשמח את הנפש מובאת גם כן בשלטי גבורים (על המרדכי שבת סי' שמ"ט), וזו לשונו "הטבעת שנהגו הנשים לצאת בה בשבת וגם מקצת אנשים, תמה אני מאין יצא זה. ואמר לי מהר"ר רבי דוד כי מוצאין טענה ואומרים כי הוא כמו קמיע מומחה, שהזהב טוב לרפואה שהוא משמח". ומכאן שהיו אנשים נושאים תכשיטי זהב כדי לשמח נפשם ולחסיר את העצבות, כי זהו טבע אדם שזהב וממון משמחים אותו.

אולי תבנה את "הרב עובדיה" הבא ?

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו', ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'" (לג, א-ב)

במדרש אמרו (במדבר כג, ד) "למה זכו לכתב בתורה כל המסעות האלו? על שקיבלו את ישראל. ועתיד הקב"ה ליתן שכרן, דכתיב (ישעיה לה)

המנוח הרב ברוך בן חנה בן ברוך ז"ל
שמואל בן תאג'ה חברוני ז"ל
מרת מיכל בת מרים יהושוע ע"ה

מלכה מולוק בת מאנאר ע"ה
משה בן סלאמה מועלם ז"ל
מרת לאה בת מרים גרון ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן שלמה ז"ל + סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל + נאזה בת תאג'ה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל + רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

"ישש"ום מדבר וציה, ותגל ערבה ותפרח כחבצלת, פרח תפרח ותגל וגו'". ומה מדבר על שקיבל את ישראל כך, המקבל תלמידי חכמים לתוך ביתו על אמת כמה וכמה".

והיינו שאפילו מדבר שהוא דומם ואין בידו להסכים או למנוע את השהייה בו בכל זאת יש להחזיק לו טובה. וכמו שאמרו (בבא קמא עב, ב) "בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן", ופירש בשיטה מקובצת "שלא תזלול בו ולא תגמול אותו רעה אחר שנהנית ממנו וכו', ואם זה בדומם שאין בו שום הרגשה כל שכן בבני אדם המרגישים בהיוק ובתועלת שיהיה לו שנאוי לעשותו, והעושהו יוצא משורת המוסר ודרך ארץ".

ולכאורה מדוע שכן המדבר הוא בכך שיצמיח ויעשה פירות ויהיה פורח? וביאר בספר אמרי שמאי על פי דברי המקנה (קדושין פב, א) שיש ד' דרגות: דומם, צומח, חי ומדבר. וכל אחד מהם שואף ומצפה לעלות למדרגה שלמעלה ממנו, ולכן הארץ מתאוה להוציא פירות, שעל ידי זה עולה ממדרגת דומם למדרגת צומח. וכן הצומח מתאוה למדרגת חי, ולכן הבהמות והחיות מתפרנסים מן הצומח, כי הצומח מתאוה להן שיאכלהו ויהפך להיות חלק מהם ועל ידי כן יתעלה למדרגת חי.

וכן החי מתאוה לעלות למדרגת מדבר ולכן משתוקק שהאדם יאכל אותו [ומה שבעלי החיים בורחים מהאדם כשואף לצוד אותם כדי לאוכלם הוא משום שברוב הפעמים אין אדם זה מכויין לשם תיקון הבהמה בעת שאוכל מבשרה ולכן אין היא זוכה להתעלות זו. והבהמה רוצה שרק אדם צדיק יאכל אותה].

ולכן שכרו של המדבר שהוא דומם שיזכה להתעלות למדרגת צומח ויפרח ויעשה פירות. ומכך למדו חז"ל שקל וחומר למי שמקבל ומארח תלמיד חכם בתוך ביתו שזוכה לברכה עצומה, וכמו שאמרו (ברכות מב, א) "תכף לתלמיד חכם ברכה", ופירש"י שמקברו ומארחו בביתו. ופשר ברכה זו הוא כנ"ל שמתעלה למעלה ממדרגתו, ומקמיילא זוכה לשפע ולברכה ברוחניות וגשמיות שלא היו ראויים לו במדרגתו הקודמת.

ויש להוסיף, שהנה ידוע שהמחזיק בתלמיד חכם ותומך בו יזכה בעולם הבא לדעת את כל התורה שלמד אותו תלמיד חכם בזכותו, וכמו שנאמר "בצל החכמה בצל הסכף". ולא אמרו שזוכה לשכר רב וכיוצא בזה, אלא זוכה בדוקא להיות תלמיד חכם, ולכאורה מהו פשרו של שכר זה.

ברם לאור דברי המקנה הנ"ל יש לפרש על פי הנודע שמלבד חי צומח וכו' יש מדרגות נוספות שהם "מדבר" (הכולל אף את הגויים), ו"ישראל", ובישראל עצמם יש מדרגה נוספת ומרוממת ביותר שהיא מדרגת תלמיד חכם. ואדם שזוכה להחזיק תלמיד חכם שכרו שיעלה ממדרגת ישראל למדרגת תלמיד חכם בעולם הבא.

ב. ועתה קורא יקר שים על לוח לבך את פירושו היקר של רבינו מאיר שמחה הכהן בעל המשך חכמה (פר' בחוקתי) המובא להלן, על דברי חז"ל (ברכות לד, ב) "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנהגו תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן, עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחכה לו".

שהנה לפי פשוטו באו חז"ל לחלק בין שכרו של המחזיק בתלמיד חכם לבין התלמיד חכם עצמו, שאת שכרו לא שופה עין ואפילו המלאכים לא ראוהו, ורק הקב"ה ידעו.

אך המשך חכמה ביאר שמימרא זו כולה עוסקת רק במחזיק בתלמיד חכם, אלא שיש שני סוגי "מחזיקים": יש מי שומעדיף להחזיק במי שהוא כבר תלמיד חכם ובקי בתורה ובהלכה ומורה הוראות לרבים. ושכרו של מחזיק זה רב מאד, אך אינו דומה הוא כלל ועיקר למי שקיבל על עצמו להחזיק באברך צעיר שעדיין נמצא בתחילת דרכו התורנית, ועל ידי תמיכתו בו כובש אותו צעיר עוד חלק ועוד חלק בתורה עד שנעשה לבסוף תלמיד חכם. והמחזיק בו מעלתו גדולה מאד, כי במזו ידיו ותרומתו בנה ויצר תלמיד חכם, וזהו פעולה גדולה לאין ערוך מאשר להחזיק מי שהוא כבר תלמיד חכם, כי לויצר ולהמציא דבר הוא מעשה חשוב יותר מאשר ל"תחזק" ו"לתדלק" דבר קיים.

וזהו שאמרו "אבל תלמידי חכמים עצמן", כלומר שאדם שבתרומתו בונה את התלמיד חכם עצמו, מה שכרו? "עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחכה לו", שאין לשער ואין לתאר את גודל שכרו, אשר רק אלוקים ידעו.

דברי המשך חכמה הללו הם מהפכה של ממש בכל הנושא של החזקת תורה. כי יש רבים שבכלל מעדיפים לתרום ולאבד את ממונם על סגולות ומקומות שכל עסקם באחזקת עינים... ואף מי שמכיר בערכה של תורה ויודע שרק היא מקור הברכה, מעדיף לתרום לכאלה שגדול מרבן שמם וכבר מקהילים קהילות ברבים.

אך רבינו המשך חכמה לימד אותנו מהי ההשקפה האמיתית בענין זה, כי מן השכר נלמד על גודל הדבר, שלתרום ולסייע לבנייתו הרוחנית והתורנית של אברך צעיר הוא המעשה הגדול ביותר שיכול להיות, ושכרו גדול מכל מעשה וזכות שהיא.

ג. ונוסיף עוד, שיתכן להמליץ בזה את דברי חז"ל "תכף לתלמיד חכם ברכה", שכוונתם לאברך צעיר בר אוריין שהוא בגדר "תכף לתלמיד חכם", כלומר שעדיין איננו תלמיד חכם ממש ויש לו ללמוד עוד הלכות ודינים, אך הוא משקיע ועמל ועוד מעט קט ותכף יהיה תלמיד חכם ממש, ועל אברך כזה אמרו חז"ל שהמסייעו והמחזיק בידו זוכה לברכה "תכף" ומיד, בבחינת "תכף תחזק תכף..."

ד. ומה שדברי המשך חכמה נגעו ללבו וגרמו לו למחשבה והסתכלות מחודשת על כל הנושא של החזקת תורה, מוזמן להיכנס לאחד מהיכלי הכוללים הפורחים ברחבי הארץ ולראות צעירים רבים שריחיים על צוארם, ובעיניהם ברק ואושר בלבם על חלקם והשגותיהם בתורה הקד'. ולפעמים כל מה שחסר להשלמת בנינם הרוחני כדי שיהפכו לתלמיד חכם, הוא "מחזיק" ותורם אחד חכם שיטה שכם ויתן כתף, ואולי אולי בזכות תמיכתו יזכה לבנות ולגדל את "הרב עובדיה" או "הרב אלישיב" הבא...

הבעל "איחל" לאשתו שתהיה חולה, אך לפי הגר"ח קניבסקי היתה כוונתו לטובה...

"אלה המצוות והמשפטים" (לו, יג)

בספר 'חשוקי חמד' (כתובות עב, א) מאת הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א הביא מעשה בבעל אשר לא שלט בפיו ואמר לאשתו שמאחל לה שתהיה חולה, ובאה האשה להתלונן בפני הרב שבעלה קילל אותה, וחוששת לקללתו, וכן טוענת שהדבר מפר בצורה חמורה את שלום הבית.

הרב הרגיע את האשה ואמר לה שאינה צריכה לחשוש לכך, כי הנה בסוף פרשת מסעי נכתב בחומשים שבפרשה זו יש קל"ב פסוקים, וסימן לדבר "מחלה חולה", שתיבות אלו הם בגימטריא קל"ב. ויש שהתקשו בביאור סימן זה, שלכאורה הדבר תמוה לכתוב סימן שיש בו סימן קללה.

וביאר מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, שהכוונה היא מלשון 'חולה בכרמים', וכמו שמצינו בסוף מסכת תענית (כו, ב) "ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים", ולכן אין זה לשון קללה, אלא אדרבה סימן ברכה, 'מחלה חולה', כלומר שבתו של צלפחד, מחלה, נישאה לבן דודה שהיה צדיק והגון כמורה, כמבואר בסוף פרשתנו, ולכן יצאה היא במחול ובריקוד, וזה הפירוש "מחלה חולה", שמרוב שמחה יצאה במחול.

ועל פי זה פייס הרב את האשה באומרו לה שמתברר שגם כוונת הבעל היתה מלשון מחול, ובאמת התכוון לברך אותה שתזכה להיות במחול מרוב שמחה, ולרקוד בחתונת צאצאיה.

והוסיף שם, שאף שאפילו לשון שמשמעם לשתי פנים אסור לומר לחבירו אם נראים הדברים שכוונתו לרעה, וכדעת המהר"י ברונא (סימן רג, וסימן רח), וכל שכן שאין לבעל לדבר כך לרעייתו שמחוייב לכבדה יותר מגופו, ומחוייב לפייסה עד שתתרחצ ותתפייס, מכל מקום מצוה גדולה להרגיע את הנפגע באופן זה.

העלון נכתב ונערך בס"ד ע"י הרב ראובן גולן. ניתן להאזין לשיחות חיזוק והשקפה וחיידושים לפרשת השבוע מאת המחבר בעמדות ובאתר קול הלשון, או בטל' 03-6171001 [הקש 1-2-48-1-1 או 8 * ואמרו את שם המרצה והקש 1-1].

לקבלת העלון בדוא"ל מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

המעוניינים להקדיש ולתרום להפצת העלון, וכן לסייע בהפצתו ברחבי הארץ
יפנו בטל' 08-9452903, או בפקס 9452903-1538

המנוח ר' אברהם בן פרידה המאוז ז"ל ע"י בנו ר' ניסים הי"ו ♦
המנוח משה חי בן ידידה יקותיאל ז"ל ♦
לע"נ מרת סרח בת רחמה ע"ה ע"י בתה הגב' זלבה גולן תחי' ♦

לע"נ המנוח נחום בן גורג'יה אגם ז"ל ♦ המנוח אלכסנדר בן פנינה ז"ל ע"י שטראוס

אסתר בת אסתרניא אניג'ר ע"ה
שרה בת סאלם יהודה ע"ה
גדעון בן רחל נעמן ז"ל

אריה חי בן יוסף נהרי ז"ל
דניאל בן שמואל ורבקה אליהו ז"ל
שלמה בן עליה זכרי ז"ל ע"י אבוטבול

ניסים בן חנה פרץ ז"ל
לאה בת סימי ז'אנו ע"ה
המנוח חיים בן מרים ז"ל ע"י כורש